

təvəssül

Müəllif: Seyyid Rza Nuseyninəsəb

Janr: Əqidə

TƏVƏSSÜL

Təvəssül – insanın yüksək ilahi məqama çatmaq üçün özü ilə Allah arasında vasitə qərar verdiyi dəyərli bir varlıqdır. İbni Mənzur “Lisanul-ərəb” adlı lüğət kitabında deyir:

تَوَسَّلَ إِلَيْهِ بِكَذَا تَقَرَّبَ إِلَيْهِ بِحُرْمَةِ آصِرَةٍ تَعْطِفُهُ عَلَيْهِ

“Filan varlıqla ona təvəssül etdi”

– *yə`ni onun nəzərini cəlb edən məqam və ehtiram vasitəsilə ona*

*yaxınlaşdı”.*¹

Qur`ani-Kərim buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ ابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا

فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey iman gətirənlər, Allah qarşısında təqvalı (pərhizkar) olun və Onun dərgahına doğru vasitə hazırlayın. Allah yolunda cihad edin, bəlkə nicat tapasınız.”²

¹ “Lisanul-Ərəb”, 11-ci cild, səh.724

² “Maidə” surəsi, ayə:34

Böyük lüğət alimi olan Covhəri
 “Sihahul-lüğət” kitabında “vəsilə”
 sözünü tərifini belə demişdir:

الْوَسِيلَةُ مَا يُتَقَرَّبُ بِهِ إِلَى الْغَيْرِ

*“Vəsilə odur ki, onunla başqa bir
 kəsə yaxınlaşsın.”*

Deməli, onun vasitəsilə təvəssül
 etdiyimiz dəyərli varlıq bəzən
 dəyərli və saleh əməllər, Allaha
 xalis pərəstişdir (ki, güclü bir vasitə
 kimi insanı Allah dərgahına
 yaxınlaşdırır), bəzən də Allah

yanında böyük məqam və ehtirama layiq görülmən bir insandan ibarətdir.

TƏVƏSSÜLÜN NÖVLƏRİ

Təvəssülü üç qismə bölmək olar:

1-Yaxşı əməllərə təvəssül etmək:

Cəlaləddin Süyuti “**vəbtəğü iləyhil-vəsilətə**” ayəsinin təfsirində belə bir rəvayət nəql edir:

وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ قَالَ ۞ عَنْ قُتَادَةَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى

تَقَرَّبُوا إِلَى اللَّهِ بِطَاعَتِهِ وَ الْعَمَلِ بِمَا يُرْضِيهِ

“*Qütadə* “*vəbtəğü* *iləyhil-*

*vəsilətə” ayəsi barəsində deyir:
Yə`ni Allaha itaət etməklə, Onun
razılığına səbəb olan əməllər
vasitəsilə Allah dərgahına
yaxınlaşın.”³*

2-Layiqli bəndələrin dualarına
təvəssül etmək. Belə ki, Qur`ani-
Kərim Yusifin qardaşlarının dilindən
belə hekayət edir:

قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ قَالَ

سَأَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ

³ “Durrul-Mənsur”, 2-ci cild, səh.280, Beyrut çapı

“(Yə`qubun övladları öz atalarına) dedilər: Ey ata, böyük Allahdan bizim günahlarımızın bağışlanmasını istə, çünki biz səhvə yol vermişik. Yə`qub dedi: Tezliklə öz Pərvərdigarımdan sizin üçün bağışlanmaq istəyəcəyəm. Həqiqətən O, çox mehriban və bağışlayandır.”⁴

Bu ayədən mə`lum olur ki, Yə`qubun övladları atasının dua etməsinə və istiğfar istəməsinə

⁴ “Yusif” surəsi, aya:7-8

təvəssül etdilər, onu öz günahlarının bağışlanması üçün bir vasitə seçdilər. Həzrət Yə`qub da nəinki onların təvəssülünə e`tiraz etmədi, əksinə onlara istiğfar və`dəsi də verdi.

3-Allah yanında böyük məqama, xüsusi hörmət və ehtirama layiq görülən mə`nəvi şəxsiyyətlərə təvəssül edərək Allah dərgahına yaxınlaşmaq.

Bu növ təvəssül də islamın

əvvəllərində Peyğəmbər (s.ə.v.v)
səhabələri tərəfindən qəbul olunub.

İndi Peyğəmbər (s.ə.v.v)
səhabələrinin, eləcə də islam
aləminin böyük şəxsiyyətlərinin
rəftar və hədisləri sayəsində bu
məsələnin dəlillərini xatırladıırıq:

1-Əhməd ibni Hənbəl özünün
“Müsnəd” kitabında Osman ibni
Hüneyfdən belə rəvayət edir:

وَ "إِنَّ رَجُلًا ضَرِيرَ الْبَصَرِ آتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آٰلِهِ

سَلَّمَ فَقَالَ أَدْعُ اللَّهَ أَنْ يُعَافِيَنِي قَالَ إِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ لَكَ وَ

إِنْ شِئْتَ أَخْرْتُ ذَاكَ فَهُوَ خَيْرٌ فَقَالَ أَدْعُهُ فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ

Kفِيُحْسِنَ وُضُوئَهُ فَيُصَلِّيَ رُكْعَتَيْنِ وَ يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَ أَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ يَا

مُحَمَّدُ إِنِّي تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ فَتَقْضِي لِي

اللَّهُمَّ شَقِّعُهُ فِيَّ

*“Kor bir kişi Peyğəmbər (s.ə.v.v)-
in hüzuruna gəlib dedi: “Allahdan
istə, mənim gözlərimə şəfa versin.”*

Peyğəmbər (s.ə.v.v) buyurdu:

*“İstəsən dua edəmə, istəsən də
duanı tə`xirə salaram və bu, daha*

yaxşıdır.” Kor kişi ərz etdi: “Dua edin.” Peyğəmbər (s.ə.v.v) ona göstəriş verdi ki, dəstəmaz alsın və dəstəmaz alarkən diqqətli olsun, sonra iki rək`ət namaz qılıb belə dua etsin: “Pərvərdigara, mən Səndən istəyir və sənin rəhmət Peyğəmbərin olan Muhəmmədin vasitəsilə Sənə üz gətirirəm. Ey Muhəmməd, mən öz hacətim barəsində sənin vasitənlə Pərvərdigarıma təvəssül edirəm ki, hacətimi yerinə yetirəsən. Pərvərdigara, onu mənim şəfaətçim

qərar ver!”⁵

Bu hədisin düzgünlüyü bütün mühəddislər tərəfindən qəbul olunmuşdur, belə ki, Hakim Nişapuri “Müstədrək” kitabında hədisi nəql etdikdən sonra onu “səhih” ünvanı ilə vəsf edir. İbni Macə də onu Əbu İshaqdan nəql edərək deyir: “Bu, səhih rəvayətdir.”

Tirmizi “Əbvabul-əd`iyyə” kitabında bu rəvayətin səhih olduğunu tə`kid edir. Məhəmməd

⁵ “Müsnədi Əhməd”, 4-cü cild, səh.138, Osman ibni Hünəyfin rəvayətinin bir qismini “Müstədrək” (Hakim) 1-ci cild, səh.313-də qeyd etmişdirə “Sünəni ibni Macə”, 1-ci cild, səh.441, “Əttac”, 1-ci cild, səh.286, “Əl-camius-səğir” (Süyuti), səh.59, “Ət-təvəssülü vəl-vəsiletu” (ibni Teymiyyə), səh.98

Nəsib Rəfai də “Ət-təvəssülü ilə həqiqət-təvəssül” kitabında deyir:

لَا شَكَّ أَنَّ هَذَا الْحَدِيثَ صَحِيحٌ وَ مَشْهُورٌ وَ قَدْ ثَبَتَ

فِيهِ بِلَا شَكِّ وَ لَا رَيْبٍ

اِزْتِدَادُ بَصَرِ الْأَعْمَى بِدُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ

آلِهِ وَ سَلَّمَ لَهُ

“Şəkk yoxdur ki, bu hədis səhih və məşhurdur... Bu rəvayətdə sübut olunmuşdur ki, Peyğəmbər (s.ə.v.v)-in duası ilə o kor kişinin gözləri

açılmışdır.”⁶

Bu rəvayətdən aydın olur ki, ehtiyacın təmin olunması üçün Peyğəmbər (s.ə.v.v)-ə təvəssül etmək caizdir. Hətta Rəsuli Əkrəm (s.ə.v.v) o kor kişiyə əmr edir ki, yuxarıda qeyd olan şəkildə dua etsin, Peyğəmbər (s.ə.v.v)-i özü ilə Allah arasında vasitə qərar verməklə Allahdan istəsin. Elə bu da Allah dərğahında əziz olanlara və ilahi övliyalara təvəssül etməyin

⁶ “Ət-təvəssülü ilə həqiqət-təvəssül”, səh.158, Beyrut çapı

mə`nasıdır.

2-Əbu Əbdullah Buxari özünün

“Səhih” kitabında yazır:

إِنَّ عُمَرَ ابْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ إِذَا قَحَطُوا

اللَّهُمَّ إِنَّا كُنَّا **K** اسْتَسْقَى بِالْعَبَّاسِ ابْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ

نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّنَا فَتَسْقِينَا وَ إِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّنَا

فَأَسْقِنَا قَالَ فَيُسْقَوْنَ

“Hər vaxt qəhətlik baş versəydi

Ömər ibni Xəttab Abbas ibni Əbdül-

Müttəlibin vasitəsilə, onu vasitə

qərar verərək Allahdan yağış istəyir

*və deyirdi: “Pərvərdigara!
Peyğəmbər (s.ə.v.v)-in sağlığında
ona təvəssül edirdik və Sən rəhmət
yağışını bizə nazil edirdin. İndi
Peyğəmbər (s.ə.v.v)-in əmisi ilə
Sənin dərğahına təvəssül edirik ki,
bizi sirab edəsən.” Və bu duadan
sonra (yağış yağır və) sirab
olurdular.”⁷*

3-Allah övliyalarına təvəssül
etmək o qədər adi işlərdəndir ki,
islamın əvvəllərindəki müsəlmanlar

⁷ “Səhihi Buxari”, 2-ci cüz, kitabul-cüm`ə, babul-istisqa, səh.27, Misir çapı

da öz şe`rlərində Peyğəmbər (s.ə.v.v)-i özləri ilə Allah arasında bir vasitə qərar verirdilər. Səvad ibni Qarib Peyğəmbəri Əkrəm (s.ə.v.v) üçün bir qəsidə oxudu. Onun bə`zi beytləri belədir:

وَ أَشْهَدُ أَنْ لَا رَبَّ غَيْرُهُ وَ أَنَّكَ مَأْمُونٌ عَلَيَّ كُلِّ غَالِبٍ

وَ أَنَّكَ أَدْنَى الْمُرْسَلِينَ وَسِيْلَةٌ إِلَى اللَّهِ يَا بَنَ الْأَكْرَمِينَ

الْأَطَائِبِ

“Şəhadət verirəm ki, Allahdan başqa heç bir mə`bud yoxdur, sən hər bir məxfi və örtülü olan şeyə

*əmanətdarsan. Və şəhadət verirəm
ki, sən, ey pakların və əzizlərin
övladı, başqa peyğəmbərlərin
arasında Allah dərğahına ən yaxın
olan bir vasitəsən.”⁸*

Peyğəmbər (s.ə.v.v) bu şe`ri
Səvad ibni Qaribdən eşitdi, amma
onun belə sözlər deməsinin qarşısını
əsla almadı, onu şirk və bid`ətlə
müttəhim etmədi.

İmam Şafeyi də özünün aşağıda
qeyd olunan iki beytində bu həqiqətə

⁸ “Əd-durərus-səniyyə” (Seyyid Əhməd ibni Zeyni Dehlan), səh.29, Təbərənindən nəqlən.

işarə edir:

آل النَّبِيِّ ذَرِيعَتِي هُمْ إِلَيْهِ وَسِيلَتِي

أَرْجُو بِهِمْ أَعْطِي غَدًا يَدَيِ الْيَمِينِ صَحِيفَتِي

*“Peyğəmbərin xanədanı mənim
Allah dərgahına olan vəsiləmdir.*

*Ümidvaram ki, onların xatirinə
əməl dəftərim mənim sağ əlimə
verilə.”⁹*

İlahi övliyalara təvəssül etməyin
caizliyi ilə əlaqədar gəlib çatan
rəvayətlərin çoxluğu ilə belə,

⁹ “Əs-səvaiqul-muhriqə” (İbni Həcər Əsqəlani), səh.178, Qahirə çapı

yuxarıda qeyd olunan rəvayətlər sayəsində təvəssül məsələsi sünne, səhabələrin yolu və böyük islam alimlərinin nəzərindən bəyənilən bir iş olması aydın olur.

Bununla da Allah dərğahında əziz olan şəxslərə təvəssül etməyi şirk və bid`ət hesab edənlərin sözünün əsassız olduğu sübuta yetir.

**ALLAH ÖVLİYALARININ
TƏVƏLLÜDÜNÜ BAYRAM
KEÇİRMƏK BİD'ƏT, YAXUD
ŞİRKDİRMİ?**

Allahın layiqli və saleh bəndələrinin xatirəsini əzizləmək, o cümlədən onların təvəllüd günlərini bayram keçirməyin əql sahibləri nəzərindən bəyənilən bir iş olmasına baxmayaraq bu barədə hər növ şübhənin aradan qaldırılması üçün onun şər'ən icazə verilən bir iş olmasının dəlillərini qeyd edirik:

1-Bu kimi mərasimlərin keçirilməsi onlara məhəbbət izhar etmək üçündür.

Qur'an Peyğəmbəri Əkrəm (s.ə.v.v) və onun Əhli-beyti ilə dostluq göstərib onlara məhəbbət bəsləməyi müsəlmanlara əmr edib buyurur:

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ

“(Ey Peyğəmbər,) de: Mən sizdən ən yaxın adamlarıma məhəbbət bəsləməkdən başqa bir

şey istəmirəm.”¹⁰

Şübhəsiz, ilahi övliyaların təvəllüd münasibətləri ilə əlaqədar bayram keçirmək insanların onlara eşq və məhəbbətlərinin cilvəsidir ki, bu da Qur'an nəzərindən qəbul olunur.

2-Bu mərasimlərin keçirilməsi Peyğəmbəri Əkrəm (s.ə.v.v)-ə hörmət və tə'zimdir.

Qur'an Peyğəmbəri Əkrəm (s.ə.v.v)-ə kömək etməkdən əlavə,

¹⁰ “Şura” surəsi, ayə:23

onun məqamını yüksək
dəyərləndirməyi də səadət və
xoşbəxtlik amili kimi qeyd edir:

فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ

مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

**“O kəslər ki, Peyğəmbərə iman
gətirib onu əzizlədilər və ona
kömək etdilər, ona göndərdiyimiz
nura itaət etdilər, məhz onlar
nicat tapanlardır.”¹¹**

Bu ayədən aydın olur ki,

¹¹ “Ə`raf” surəsi, ayə:157

Peyğəmbəri Əkrəm (s.ə.v.v)-i əzizləmək islam nəzərindən bəyənیلən bir işdir, eləcə də onun əziz xatirəsini canlandıran mərasimlərin, o həzrətin yüksək məqamını xatırladan mərasimlərin keçirilməsi də Allahın razı olduğu işlərdir. Çünki bu ayədə nicat tapanlar üçün dörd sifət bəyan edilmişdir:

a) İman: “Əlləzinə amənu bihi” – yə`ni o kəslər ki, ona iman gətirmişlər.

b) Onun nuruna itaət etmək:

“Vəttəbəun-nurəlləzi unzilə məəhum”: ona nazil olunan nura itaət edərlər.

v) Ona kömək etmək: “və

nəsəruhu” ona kömək etdilər.

q) Peyğəmbər (s.ə.v.v)-in

məqamına tə`zim etmək və ehtiram göstərmək: “və əzzəruhu”
onu əzizlədilər.

Deməli, Peyğəmbəri Əkrəm (s.ə.v.v)-ə ehtiram göstərmək və ona

tə`zim etmək – ona iman gətirib
 kömək etmək və göstərişlərinə əməl
 etməkdən əlavə – zəruri bir işdir və
 Peyğəmbər (s.ə.v.v)-i əzizləmək
 “vəəzzəruhu” ifadəsinə əməl
 yetirməkdir.

3-Bu kimi mərasimlərin
 keçirilməsi Allah-Taalaya tabe
 olmaqdır.

Allah-taala Peyğəmbər (s.ə.v.v)-i
 tə`rifləyərək buyurur:

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ

“Sənin adını dünyada yüksəltдик.”¹²

Bu şərif ayədən məlum olur ki, Allah-Taala Peyğəmbər (s.ə.v.v)-in əzəmət və cəlalının bütün dünyada yayılmasını istəyir və Özü də Qur`an ayələrində onu tərifləyir.

Biz də öz asimani kitabımıza tabe olaraq böyük, əzəmətli mərasimlər təşkil etməklə kamal və fəzilət nümunəsi olan o böyük şəxsiyyətin məqamını əzizləyir və bu yolla da

¹² “İnşirah” surəsi, ayə:4

aləmlərin Pərvərdigarına tabe olmuş oluruq. Aydınır ki, bu mərasimləri keçirməkdə müsəlmanların əsas hədəfi Peyğəmbəri Əkrəm (s.ə.v.v)-in şə'nini yüksək tutmaqdan başqa bir şey deyildir.

4-Vəhyin nazil olması süfrənin nazil olmasından heç də az deyil.

Qur`ani-Məcid ilahi peyğəmbər olan İsanın dilindən belə hekayət edir:

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنْ

السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيداً لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِّنكَ وَارزُقْنَا وَأَنْتَ

حَيْرُ الرَّازِقِينَ

**“İsa ibni Məryəm dedi:
Pərvərdigara, ey bizim Rəbbimiz,
bizə asimandan bir süfrə göndər
ki, bizim hamımız üçün bayram,
Sənin tərəfindən bir nişanə olsunə
bizə ruzi ver, çünki sən ruzi
verənlərin ən yaxşısısan.”¹³**

Həzrəti İsa (ə) Allahdan istəyir ki,
onlara asimani bir süf-rə nazil etsin

¹³ “Maidə” surəsi, ayə:114

və onun nazil olma gününü bayram keçirsinlər.

Biz soruşuruq: Əziz bir ilahi peyğəmbər asimani süfrə olan, insanın sadəcə cismi cəhətdən ləzzət almasına səbəb olan bir ruzinin nazil olmasını bayram keçirirsə (və bu iş şirk və bid`ət sayılmırsa) dünya müsəlmanlarının ilahi vəhy nazil olmasını, bütün insanların xilaskarı və bəşər cəmiyyətinə yeni həyat verən bir şəxsin – Peyğəmbəri Əkrəm (s.ə.v.v)-in milad gününü

bayram keçirməsi şirk və bid`ət sayılırmı?!

5-Müsəlmanların adət-ən`ənəsi

İslam dini ardıcılları qədim dövrlərdən e`tibarən Peyğəmbəri Əkrəm (s.ə.v.v)-in əziz xatirəsinin dirçəldilməsi üçün təşkil etdikləri mərasimi davam etdirmişlər. Hüseyin ibni Məhəmməd Diyar Bəkri “Tarixul-Xəmis” kitabında belə yazır:

وَلَا يَزَالُ أَهْلُ الْإِسْلَامِ يَحْتَفِلُونَ بِشَهْرِ مَوْلُودِهِ عَلَيْهِ

السَّلَامُ وَ يَعْمَلُونَ الْوَلَائِمَ وَ يَتَصَدَّقُونَ فِي لَيَالِيهِ بِأَنْوَاعِ
 الصَّدَقَاتِ وَ يُظْهِرُونَ السُّرُورَ وَ يَزِيدُونَ فِي الْمَبْرَاتِ وَ
 يَعْتَنُونَ بِقِرَاءَةِ مَوْلِدِهِ الْكَرِيمِ وَ يَطْهَرُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ بَرَكَاتِهِ كُلِّ
 فَضْلِ عَمِيمٍ

*“Dünya müsəlmanları tarix boyu
 Peyğəmbəri Əkrəm (s.ə.v.v)-in
 doğum ayında bayram keçirir, bu
 ayın gecələrində ehsan və sədəqə
 verir, şadlıq keçirir, müxtəlif
 yaxşılıqlar edir, onun təvəllüd
 münasibətilə şe`r oxuyurlarə bu*

işlərlə onun hərtərəfli rəhmət və bərəkəti hamıya aşkar olur.”¹⁴

Deməli, Qur`an və müsəlmanların adət-ən`ənəsindən ilahi övliyaların əziz xatirələrini dirçəltmək üçün keçirilən mərasimlərin caiz və layiqli bir iş olması barəsində ümumi bir hökm əldə olunur. Beləliklə Allah dərğahında əziz olan şəxsiyyətlərin təvəllüdlərini bayram keçirməyi şirk və bid`ət hesab edənlərin sözlərinin tam əsassız

¹⁴ “Tarixul-Xəmis” (Hüseyn ibni Muhəmməd ibni Həsən Diyar Bəkri), Beyrut çapı, 1-ci cild, səh.223

olduğu aydın olur. Çünki bid`ət o şeydir ki, xüsusi, yaxud ümumi şəkildə, Qur`an və sünnədən istifadə edilmədən bir şey icazə verilmiş olsun, halbuki Qur`an ayələrindən, müsəlmanların əbədi adət-ən`ənələrindən qeyd olunan məsələnin külli hökmü əldə olundu. Həmçinin bu mərasimlər yalnız Allahın layiqli bəndələrinə ehtiram göstərmək, eləcə də onların Allahın bəndələri və Allaha ehtiyacı olmalarına e`tiqad bəsləməklə

keçirilir. Deməli qeyd olunan əməl
tovhid və yeganəpərəstliklə
tamamilə uyğundur və ilahi
övliyaların təvəllüdləri ilə əlaqədar
bayram mərasimi keçirməyin şirk
olduğunu deyənlərin sözləri tam
əsassızdır.
